

Boško B. Francuski**

Student master studija

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Srbija

ANGLICIZMI U INFORMATIČKOJ I MEDIJSKOJ LEKSICI U SRPSKOM

UDC 811.163.41'272
811.111: [004:316.774]
Originalan naučni rad

U ovom radu prikazan je uticaj engleskog jezika na srpski u oblasti informatike i elektronskih medija. S obzirom na to da u srpskom jeziku u ova dva domena mnogi engleski termini i druge lekseme nemaju odgovarajući ekvivalent među rečima domaćeg porekla, upotrebljavaju se brojni anglicizmi, čiji broj neprekidno raste. Rad je posvećen kontrastiranju termina i izraza iz informatičke i medijske terminologije, njihovoj podeli na osnovu lingvističkih kriterijuma, kao i utvrđivanju uticaja koji engleski jezik ima na građenje neologizama iz navedenih oblasti u srpskom jeziku. Istraživanju smo pristupili sinhronijski, jer se ono odnosi na savremeni jezik i na lekseme koje su u njega većinom ušle tek tokom poslednjih nekoliko decenija. Nakon analize korpusa odabrana je nekolicina reprezentativnih termina i izraza, koji su potom podeljeni po načinu nastanka i realizacije u srpskom jeziku, a u skladu s analizama vodećih domaćih i stranih stručnjaka za lingvističku kontaktologiju. Kao metodološki postupak korišćena je kontrastivna analiza engleskih termina i drugih leksema i njihovih srpskih ekvivalenata. Cilj rada je da prikaže uticaje engleskog jezika na srpski u oblasti terminologije i druge leksike koja se koristi u domenu informatike i elektronskih medija.

Ključne reči: *informatika, elektronski mediji, internet, jezici u kontaktu, anglicizmi.*

1. Uvod

1.1. Cilj i predmet rada

Predmet ovog rada je istraživanje anglicizama u međusobno povezanim oblastima informatičke i medijske terminologije, koje je sprovedeno kontrastiranjem termina i izraza iz definisanog korpusa. Pronađeni anglicizmi zatim su podeljeni u skladu s kriterijumima koji su prihvaćeni u kontaktnoj lingvistici, kako bi se utvrdili stepen i vrsta uticaja koji engleski jezik vrši na građenje neologizama u srpskom jeziku u navedene dve oblasti. Kako cilj ovog rada nije da samo prikaže interakcije između ova dva jezika u oblasti terminologije koja se koristi u domenu informatike i elektronskih medija, već i da ih temeljno analizira, izdvojeni anglicizmi podeljeni su zatim prema načinu nastanka i realizacije u srpskom jeziku, a u skladu sa

* Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: bubreg88@yahoo.com

† Ovaj članak je nastao na osnovu rezultata istraživanja prilikom izrade master rada.

zaključcima do kojih su prethodno došli vodeći domaći i strani stručnjaci za lingvističku kontaktologiju. Želja nam je da na osnovu takve analize, kao i putem odgovarajućih brojčanih i procentualnih pokazatelja, ukažemo na to u kojoj meri i na koji način engleski jezik utiče na srpski, ne bismo li tako prevodiocima i ostalim stručnjacima koji se bave informatikom i elektronskim medijima pomogli u daljem radu.

1.2. Jezici u kontaktu

Neizbežno je da jezici jedan s drugim dolaze u kontakt, a razlozi za to su brojni: geografska blizina, potreba za trgovinom s drugim narodima, osvajački pohodi, tehnološki izumi itd. Engleski jezik danas se smatra dominantnim jezikom u svetu, pa tako, između ostalog, možemo naći mnoštvo engleskih pozajmljenica u velikom broju jezika. On je trenutno jedan od najmoćnijih jezika davalaca. Takav je status jednim delom stekao zbog velike moći koju je uživalo Britansko carstvo u devetnaestom i na početku dvadesetog veka, zahvaljujući kojoj se ovaj jezik ukorenio na mnogim mestima, bilo kao službeni, bilo kao prvi strani jezik. Međutim, ne treba zanemariti ni veliku moć SAD-a u periodu od završetka Drugog svetskog rata, pa sve do danas, koja svakako doprinosi ovoj dominantnoj ulozi engleskog jezika, koji stoga često služi kao *lingua franca*.

Engleski jezik danas je jezik tehnologije i većina novih izuma prvo dobija naziv na engleskom. U ovom smislu, engleski jezik ima viši status u odnosu na druge jezike, te se pozajmljivanje ponekad vrši gotovo bez ikakvog otpora, ili uz mali otpor govornika jezika-primaoca. Zato oblasti informatike i elektronskih medija, a sigurno i drugi domeni, danas obiluju terminima i drugim leksemama koje su pozajmljene iz engleskog jezika. Pozajmljivanjem reči bavili su se mnogi lingvisti, od kojih su za potrebe ovog rada najbitniji Vajnrajh, Filipović i Prčić, tj. rezultati njihovih istraživanja.

Vajnrajh koristi termine koji su i danas u upotrebi: 'primarni' i 'sekundarni' jezik za označavanje jezika-davaoca i jezika-primaoca, a termine 'model' i 'replika' za to da bi napravio razliku između određenog jezičkog elementa u jeziku davaocu i odgovarajućeg jezičkog elementa u jeziku primaocu. Činjenica je da se vezane morfeme retko prenose, bilo da su tvorbene, bilo da su gramatičke. Što se tiče transfera netvorenih reči, postoje tri mogućnosti: direktan transfer nizova fonema, proširenje značenja reči jezika primaoca i blaga promena replike koja ne utiče na značenje. Kod prenosa složenica i fraza takođe postoje tri varijante: da se elementi

složenice ili fraze prilagode jeziku primaocu prema njegovim pravilima, da se prevode domaćim ekvivalentima ili da se neki elementi prenose, dok se drugi prevode. U ovom poslednjem slučaju govorimo o hibridnim složenicama (Weinreich 1953: 47-56).

Najviše se pozajmljuju lekseme (v. Filipović 1986: 25). Filipović opisuje tri načina na koje jezik primalac može preuzeti pozajmljenicu: korišćenjem pravila i materijala jezika primaoca stvara se nova reč po stranom modelu, reč iz stranog jezika se preuzme u izvornom obliku ili se značenje već postojeće reči menja ili proširuje, tj. ta reč prima i novo značenje po uzoru na strani jezik (Filipović 1990: 15).

Uz veliki broj anglicizama koji se pojavio u srpskom jeziku za relativno kratko vreme, nastala je i potreba da se oni klasifikuju na više načina i iz više uglova. Prčić u knjizi *Engleski u srpskom* opisuje nekoliko kriterijuma po kojima bi se anglicizmi u srpskom jeziku mogli podeliti, pa samim tim i preglednije opisati. On pritom koristi određene parametre, a to su: način nastanka, realizacija, opravdanost i status (Prčić 2005: 119-143).

2. Korpus i rezultati

Istraživanje je sprovedeno na korpusu koji čine original i prevod dela knjige *Novinarstvo u elektronskim medijima* autora Endrua Bojda (Boyd 2001 i Bojd 2002). Analizom je obuhvaćeno oko 70% knjige, a izuzeti su opšti delovi koji se ne tiču tehnologije, žargona ili terminologije, budući da nisu relevantni u ovom kontekstu. U uzorak je takođe uključeno trideset brojeva domaćih računarskih časopisa *ScreenFun* (2007-2012) i *Svet kompjutera* (2010-2011). Pretražili smo i nekoliko domaćih sajtova i foruma, ne bismo li tako stekli jasan uvid u to koliko su pojedinačni anglicizmi uvreženi u oblasti informatike i elektronskih medija. Kako ističe Džejn Čepmen u knjizi *Broadcast Journalism: A Critical Introduction* (Chapman and Kinsey 2009: 8), u današnjem svetu informatičke tehnologije računari su u središtu revolucije elektronskih medija. Ove su dve oblasti zato tesno povezane, pa stoga i pogodne za analizu predmetne teme.

Opšti utisak koji se stiče čitajući štivo iz ove oblasti jeste taj da ona obiluje anglicizmima, što se može pripisati mnoštvu tehničkih termina. Za razumevanje ovih tekstova najčešće je potrebno imati, ako ne određeni nivo poznavanja teme, onda bar solidno znanje engleskog jezika.

Opisani korpus analizirali smo u cilju klasifikacije anglicizama u terminologiji informatike i elektronskih medija, i to po sledećim kriterijumima koje navodi T. Prčić: po nastanku (Prčić 2005: 124-129) i po realizaciji (Prčić 2005: 120-123).

2.1. Klasifikacija po nastanku

Nastanak anglicizma podrazumeva način na koji je dotični anglicizam dospeo u srpski jezik. U srpskom jeziku razlikujemo tri tipa anglicizama po načinu nastanka: preoblikovane, prevedene i mešovite (Prčić 2005: 124).

2.1.1. Preoblikovani anglicizmi

Preoblikovanje „podrazumeva preuzimanje novog oblika i njemu pridružene nove sadržine“, a tako nastaju nove „obličko-sadržinske inovacije“ (Prčić 2005: 124). Dakle, jednostavno rečeno, za objekat ili pojam za koji u srpskom ne postoji reč ili izraz preuzima se reč iz engleskog jezika. U terminologiji informatike i elektronskih medija postoji veoma veliki broj preoblikovanih anglicizama, a ovde će biti nabrojani samo neki od njih iz predmetnog korpusa:

Tabela 1

Anglicizam	Engleski model
program	programme
mikrofon	microphone
digitalna tehnologija	digital technology
veb	the web
mobilni telefon	mobile phone
studio	studio
signal	signal
instalirati	install
sekvenca	sequence
tajmkod	timecode
portabl rikorder	portable recorder
dokumentarac	documentary
otokju	autocue
radio [sic!] frekvencija	radio frequency
slajd	slide
kliknuti	click

Od navedenih primera kao najzanimljivije izdvajamo nekoliko leksema, kojima ćemo se ovde nešto detaljnije pozabaviti.

Reč *mikrofon* je, uz blagu promenu ortografije, preuzeta u gotovo izvornom obliku. Interesantno je to što su konstituenti reči *mikrofon* zapravo grčkog porekla (*mikros* - mali + *phone* - zvuk), a ovakvih neoklasičnih složenica inače ima izuzetno mnogo u različitim oblastima nauke i tehnike.

U prevodu Bojdovog udžbenika elektronskog novinarstva često se pominje imenica *veb*, umesto koje se u srpskom jeziku danas još češće upotrebljava drugi anglicizam, *internet*.

Reč *studio* nije pretrpela nikakvu ortografsku promenu (izuzevši nastavke u deklinaciji, kojima je pridodata fonema *j*, kao što to nalaže pravopis srpskog jezika, radi lakšeg izgovora). Među takvim primerima česte su i reči *signal*, *slot*, *propaganda* i *skin* (u značenju: tekstura za određeni trodimenzionalni model).

Instalirati je parcijalni anglicizam, nastao od glagola *install*, kome je radi konjugacije pridodat odomaćeni nastavak *-irati*. Zanimljivo je da njegov antonim na srpskom jeziku glasi *deinstalirati*, iako se u engleskom kao antonim glagolu *install* koristi glagol *uninstall*. Glagol *deinstall* postoji, doduše, u engleskom, ali se daleko češće koristi njegov sinonim *uninstall*. Glagol *deinstalirati* u srpskom jeziku ima sinonim *izbrisati*, koji se koristi u kolokvijalnom jeziku.

Složenica *tajmkod*, kao ortografska adaptacija reči *timecode*, koristi se za vremensku oznaku kojom se pokazuje koliko je vremena prošlo od početka određenog video ili audio snimka.

Anglicizam *otokju* takođe se često pominje u prevodu Bojdove knjige o elektronskom novinarstvu. U istom značenju u srpskom se već koriste uobičajena pozajmljenica *teleprompter* ili kolokvijalna leksema *idiot*. *Otokju* označava tekst koji se nalazi u neposrednoj blizini kamere, koji spiker iščitava tokom vesti, kako ne bi morao da gleda u beleške na stolu i time prekine vizuelni kontakt s kamerom (odnosno gledaocima). Reč je preuzeta iz engleskog tako što je ortografski prilagođena srpskom jeziku.

Radio frekvencija, *video kamera*, *internet stranica* i tome slično zanimljivi su primeri pogrešno preoblikovanih anglicizama, jer kod njih imenica vrši funkciju atributa u prednjem polju, što inače nije svojstveno srpskom jeziku. Umesto imenice trebalo bi upotrebiti odgovarajući pridev, tako da bi ispravni anglicizam npr. za prvi termin glasio *radijska frekvencija*.

Čak osamdeset dva posto pregledanih anglicizama nastalo je preoblikovanjem. Preoblikovanje je najčešći i, čini se, najlakši način adaptacije anglicizama u terminologiji informatike i elektronskih medija.

2.1.2. Prevedeni anglicizmi

Prevedeni anglicizmi, u vidu sadržinsko-obličkih inovacija, nastaju preuzimanjem novih sadržaja iz engleskog jezika, za čije se označavanje onda koriste već postojeće domaće lekseme, ali upotrebljene na nov način (Prčić 2005: 125). Drugim rečima, već postojećoj domaćoj ili odomaćenoj reči u srpskom jeziku pridružuje se sasvim novo značenje i tako nastaje neologizam.

Prčić upozorava na to da se povremeno mogu sresti prevedeni anglicizmi kod kojih je kvalitet prevoda u najmanju ruku diskutabilan. Kao primere navodi *bežični telefon* (umesto *bezgajtanski telefon*) i *pametna kartica* (umesto *inteligentna kartica*). S druge strane, neke pozajmljenice nije moguće prevesti na odgovarajući način, te se takve pozajmljenice preoblikuju (Prčić 2005: 126-128).

Tabela 2

Anglicizam	Engleski model
jedan čovek - cela TV mreža	a one-man TV-network
ljudska prava	human rights
višestruke obučenosti	multi-skilling
Svetska služba BBC-ja	BBC World Service
najavljiivačica (programa)	announcer
pokrivati	cover
pozadina događaja	background
daljinski upravljač	remote control unit
živa uključjenja [sic!]	live reports
(web) pretraga	web search
pucačina	shooter
miš	mouse
računar	computer
dugme	button
ekran osetljiv na dodir	touchscreen
pogled iz trećeg lica	third person view
otključati	unlock

Od primera koje smo naveli u prethodnoj tabeli, posebno interesovanje zaslužuju sledeće lekseme.

Jedan čovek - cela TV mreža zanimljiv je kalk, koji se samo nekoliko puta javlja u prevodu Bojdove knjige o elektronskom novinarstvu. Mada je ovo lep primer za prevedenu pozajmljenicu, ipak nije u široj upotrebi, barem u opštem leksičkom fondu srpskog jezika.

Iako se lako moglo desiti da prevodilac pogrešno upotrebi kalk *BBC svetska služba*, jer je upotreba kalkova, kao najlakše rešenje, uobičajena u prevodima na srpski jezik, u prevodu Bojdove knjige greška je izbegnuta uz minimalnu promenu reda reči, tako da prevod ispravno glasi *Svetska služba BBC-ja*. Za razliku od tog pohvalnog prevoda konstrukcije kao što su *živa uključenja* i *(web) pretraga* veoma su loša rešenja, jer u srpskom već postoje adekvatni izrazi, a to su *uključenje uživo* i *pretraživanje interneta*.

Pucačina iz prvog lica (first-person shooter) prevedeni je anglicizam kolokvijalnog karaktera. *Prvo* i *treće lice* standardni su termini u vezi s elektronskim igrama, a označavaju vrstu perspektive koju igrač poseduje u odnosu na lika (*character*) koga kontroliše.

Miš (kao deo kompjuterske opreme) jedna je od onih reči za koje laik verovatno ne bi ni pomislio da su anglicizmi, s obzirom na to da se odavno potpuno odomaćila u srpskom jeziku. Lingvisti i drugi poznavaoци jezičke problematike znaju, međutim, da je toj reči pridruženo novo značenje koje je poteklo iz engleskog jezika, bar što se tiče informatičke terminologije.

Prema rečniku Matice srpske, značenje reči *dugme* (RMS 1982: 799), koja je prvobitno označavala samo deo odevnih predmeta, prošireno je kada su se pojavili električni aparati, tako da sad označava i njihov deo. Interesantna je činjenica da je formativ *dugme* zapravo turskog porekla, ali u značenju povezanom s informatikom i elektronskim medijima ipak je reč o prevedenom anglicizmu.

Prevođenje nije naročito produktivan metod pozajmljivanja reči. Samo oko 10% pregledanih anglicizama nastalo je prevođenjem. Pri pregledu literature i reči iz korpusa nije uočen veći broj pogrešno ili nezgrapno prevedenih anglicizama.

2.1.3. Mešoviti anglicizmi

Mešoviti anglicizmi nastaju preoblikovanjem jednog dela reči, a prevođenjem drugog dela (Prčić 2005: 127). Ovaj postupak takođe se primenjuje kod nekih reči i

izraza u korpusu, pa iako ovakav metod pozajmljivanja nije produktivan koliko ostala dva, ipak je pronađen veliki broj primera.

Tabela 3

Anglicizam	Engleski model
sistemska zahtevnost	system requirements
lokalne vesti	local news
prvorazredni informativni servis	first-class information service
ključne fraze	key phrases
živa emisija [sic!]	live show
samokriticizam	self-criticism
virtuelna stvarnost	virtual reality
trodimenzionalna kompjuterski generisana slika	computer-generated 3D image
web-strip	web-comic
internet stranica	Internet page
društveni elementi	social elements
onlajn podrška	online support
razvojni tim	development team
veštačka inteligencija	artificial intelligence
kreiranje lika	character creation
strategija u realnom vremenu	real-time strategy
zatvorena/otvorena beta	closed/open beta
vizuelna umetnost	visual art
boss bitka	boss battle

I u ovom slučaju nekolicini posebno zanimljivih primera posvetićemo nešto veću pažnju.

Sistemska zahtevnost izraz je koji označava najslabiju (a zatim i preporučenu) hardversku konfiguraciju koja može pokrenuti neki program, i obično je pravi proizvođač programa. Naizgled nezgrapno prevedeno, kao da sistem nešto traži od nas, ovako je značenje bar donekle prikladno preneseno, jer upravo program zahteva sistem određene jačine da bi funkcionisao kako treba, mada bi daleko bolja alternativa ovom anglicizmu bila *programska zahtevnost* ili nešto duža fraza *zahtevi u pogledu programa*.

Prvorazredni informativni servis imenička je sintagma prevedena reč po reč, ali i dalje zvuči relativno prirodno, zbog toga što su se obe njene komponente već odomaćile u srpskom jeziku. Alternativa u duhu srpskog jezika mogla bi biti i *informativni servis prve klase*.

Termin *živa emisija* verovatno je nastao iz potrebe da se uz imenicu 'emisija' upotrebi neki pridev koji bi pokazivao to da se ta emisija snima *uživo*. Ovakav prevod ipak treba izbegavati, jer kao govornici srpskog jezika imamo utisak ili da

nam sugeriše to da postoji i „mrtva emisija“ što, naravno, nije slučaj, ili da se radi o nekoj posebno dinamičnoj i veseloj emisiji, ako pridev 'živ' shvatimo u prenesenom značenju (živahan).

Anglicizam *virtuelna* ili *virtualna stvarnost* u srpskom se upotrebljava već preko dvadeset godina. Virtuelna stvarnost za krajnji cilj ima stvaranje trodimenzionalne virtuelne okoline, gde je upravljanje složenijim procesima pojednostavljeno, odnosno znatno lakše nego korišćenje računara. Ova ideja još uvek nije u potpunosti ostvarena, ali s napretkom nauke i tehnike neprestano se dolazi do novih otkrića, koja se sve više primenjuju u raznim oblastima ljudskih aktivnosti.

Zajedno s pozajmljenicama *radio frekvencija* i *video kamera*, *internet stranica* ili *internet strana* još je jedan primer za nepravilno preoblikovane anglicizme kod kojih je imenica u funkciji atributa u prednjem polju, što nije u duhu srpskog jezika, ali se i ovo rešenje veoma često koristi u srpskom jeziku.

Kreiranje lika nastaje preoblikovanjem reči *creation* (uprkos tome što postoji nekoliko alternativa) i prevođenjem reči *character*. Reči *kreiranje* i *kreacija* odavno su ušle u srpski jezik, pre svega u vokabular povezan s modom. Što se tiče reči *character*, u srpskom već postoji odgovarajući internacionalizam, *karakter*, ali je u ovom mešovitom anglicizmu umesto njega upotrebljen dramski termin *lik*.

Strategija u realnom vremenu takođe je mešoviti anglicizam, uz jedan preoblikovan deo. Što se tiče strategija (žanra video igara u kome igrač komanduje vojnim jedinicama), razlikuju se dve vrste – *turn-based strategy* (potezna strategija), gde se igrači smenjuju pri igranju, odnosno svaki ima svoj potez, poput šaha, i *real-time strategy*, gde termin *real-time* zapravo služi da označi nedostatak poteznog stila igre; komande koje igrač izda automatski se izvršavaju istog trenutka.

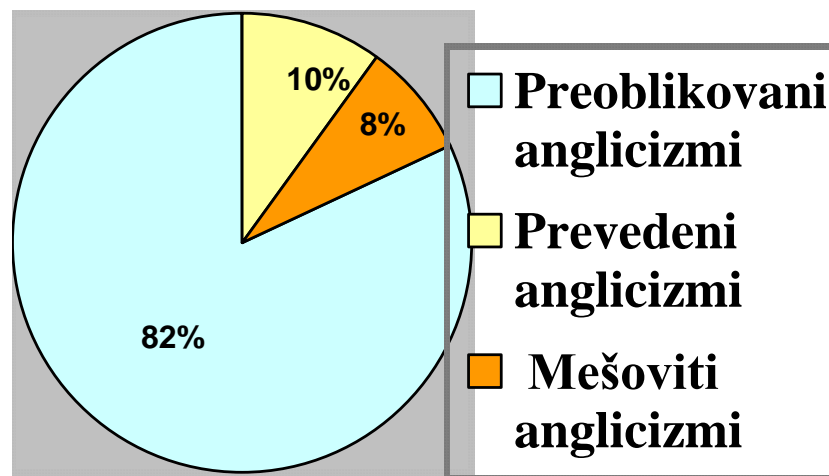
Mešoviti anglicizmi najmanje su zastupljeni tip pozajmljenica iz engleskog jezika. Samo se oko osam procenata pregledanih anglicizama ubraja u ovu klasu. Do mešanja preoblikovanih i prevedenih oblika najčešće dolazi onda kada je jedan od delova anglicizma pogodan za prevod, dok se drugi mora preoblikovati, bilo zato što je teško prevodiv, bilo zato što se već od ranije potpuno odomaćio u srpskom jeziku.

2.1.4. Rezultati

Preoblikovanje je daleko najčešći način preuzimanja reči. Prčić smatra da bi prevođenje trebalo da bude osnovni način nastanka anglicizama, osim u slučajevima gde to, iz bilo kog razloga, nije moguće. Uprkos tome, on ističe da to u praksi nije tako, a kao neke od razloga za češće javljanje preoblikovanja anglicizama navodi:

intelektualnu tromost, neukost, snobizam, želju da se impresionira sagovornik itd. On ističe i to da nije neobično da preoblikovani anglicizam naknadno dobije i prevedenu verziju, pa se ta dva oblika onda koriste kao sinonimi (Prčić 2005: 128-129).

Od pregledanih anglicizama, samo je osam procenata nastalo mešanjem tehnike preoblikovanja i prevođenja. Nešto više, oko deset procenata, zauzimaju prevedeni anglicizmi, dok je preoblikovanih anglicizama daleko najviše, čak 82 posto. Ovakvi rezultati nesumnjivo govore o izuzetno snažnom uticaju koji engleski jezik vrši na srpski, posebno u domenima nauke i tehnike. Usled potrebe za rečima kojima bi se označili mnogobrojni novi izumi i dostignuća, veliki se broj reči preuzima putem preoblikovanja, a često se pojedine reči preuzimaju i u izvornom obliku.

Slika 1 – Grafički prikaz podele anglicizama po načinu nastanka

2.2. Klasifikacija po realizaciji

Kada se pominje realizacija anglicizama u srpskom jeziku, govori se o stepenu i načinu na koji se oni prilagođavaju kada pređu u jezik-primalac. Prema načinu realizacije anglicizmi mogu biti očigledni, skriveni i sirovi (Prčić 2005: 121-123).

2.2.1. Očigledni anglicizmi

Očigledni su anglicizmi sve reči i afiksi koji su preuzeti iz engleskog jezika, a koji su bar donekle ortografski, fonološki, morfosintaktički, semantički ili pragmatički integrisani u sistem srpskog jezika, i koji bi vremenom mogli postati manje ili više odomaćeni u srpskom jeziku (Prčić 2005: 121).

Kao što sâm njihov naziv govori, očigledni se anglicizmi mogu veoma lako prepoznati kao reči stranog porekla, upravo zato što su ti anglicizmi najčešće i oni koji su nastali procesom preoblikovanja.

Tabela 4

Anglicizam	Engleski model
videožurnalizam	videojournalism
mikrofon	microphone
intervju	interview
prezenter	presenter
realizacija programa	programme realisation
šou-biznis	show business
grafički dizajner	graphic designer
rejting	ratings
teletekst	teletext
video kasete	video cassette
frejm	frame
specijalni efekti	special effects
fajl	file
šot boks	shot box
konekcija	connection
procesor	processor
ekspanzija	expansion pack
endžin	engine
konzola	console

Evo i nekoliko primera koji se izdvajaju po zanimljivosti.

Videožurnalizam je spoj više poslova koje jedna TV ekipa vrši. Drugim rečima, jedan novinar s video kamerom menja celu jednu ekipu: i tonskog tehničara, i tehničara rasvete, i kamermana i asistente. Izraz je nastao 1994. godine, kada je jedna britanska TV stanica uvidela da bi joj ovakav pristup poslu uštedeo dosta novca (Boyd 2001: 383). Ova reč nije ništa drugo do spoj reči *video* i, kod nas već postojeće, reči *žurnalizam*, u kojoj su izvršene ortografske promene u procesu adaptacije srpskom jeziku.

Prevodilac Bojdove knjige o elektronskim medijima kao ekvivalent engleske reči *presenter* koristi anglicizam *prezenter*, verovatno pod uticajem činjenice da se engleski glagol *to present* ponekad prevodi anglicizmom *presentovati*, iako je uobičajeni ekvivalent reči *presenter* u srpskom anglicizam *spiker*, koji je u mnogo široj upotrebi.

Šou-biznis je očigledni anglicizam koji je već ustaljen, a ortografija ove pozajmljenice je, u procesu adaptacije, pretrpela takve promene da ona skoro i da ne liči na svoju originalnu verziju.

Rejting označava gledanost nekog programa, odnosno broj ljudi iz ciljne grupe koji su program zaista pratili. Zanimljivo je da se ova imenica na engleskom koristi gotovo isključivo u množini (bar što se elektronskih medija tiče).

Pri snimanju emisije, potrebno je da kameraman ima pristup različitim uglovima snimanja. Ovo se postiže tako što se pre početka emisije uglovi svih kamera podese i sačuvaju, da bi se kasnije mogli iskoristiti običnim pritiskom na dugme. Skup ovih komandi, odnosno aparat na kome se one nalaze naziva se *šot boks*. Ponovo su u pitanju promene na ortografskom planu: *sh* postaje *š*, a *x* postaje *ks*, da bi se reč prilagodila srpskoj grafiji.

Internet provajderi u Srbiji sve češće koriste sintagmu *internet konekcija*. Jasno je da je ona nastala na osnovu engleske imenice *connection*, ali se postavlja pitanje da li nam je ona zaista potrebna, imajući u vidu to da postoji ekvivalent domaćeg porekla *veza*.

Ekspanzija je u krugovima korisnika video igara širom Srbije široko prihvaćen pojam, koji zapravo označava produžavanje neke igre novim delovima priče ili drugim sadržajem. Za taj drugi sadržaj, koji nije pravilno nazvati ekspanzijom, danas se i u svetu i kod nas koristi skraćenica DLC (Di-el-si – Downloadable Content), koja se ubraja u sirove anglicizme, jer pri adaptaciji nema nikakvih promena.

Endžin je još jedan od primera za očigledne anglicizme. *Engine*, u informatičkom smislu, označava složen program koji sadrži sve alatke koje programerima omogućuju da prave elektronske video igre. Svaki *endžin* sadrži i skup pravila, u koja se ubrajaju mogućnosti za upravljanje zvukom, veštačkom inteligencijom, umrežavanjem, lokalizacijom tekstura, animacijom, kreiranjem skriptova, simulacijama stvarnih fenomena (poput zakona fizike, kretanja, gravitacije i slično tome), a čiji se parametri mogu po potrebi menjati ili prilagođavati. Ova reč je, adaptirana srpskoj grafiji, uvedena u sistem srpskog jezika uprkos činjenici da u njemu već postoji ekvivalent *motor*, koji je i sam pozajmljenica.

Od svih pregledanih primera, približno 66 posto, tj. dve trećine, u srpskom se jeziku realizuje kao očigledni anglicizam, što znači da ova grupa anglicizama brojčano dominira.

2.2.2. Skriveni anglicizmi

Za razliku od očiglednih anglicizama, za koje se bez poteškoća može utvrditi da su pozajmljenice, kod skrivenih je anglicizama to teže utvrditi. Naime, prema T. Prčiću, skriveni anglicizmi su reči ili grupe reči koje odražavaju normu engleskog jezika, ali imaju oblike srpskog jezika te stoga ovakva vrsta adaptacije omogućava relativno brz proces odomaćivanja (Prčić 2005: 121).

Tabela 5

Anglicizam	Engleski model
ključne fraze	key phrases
računar	computer
korisničko ime	username
šifra	password
rezanje	cutting
strategija u realnom vremenu	real-time strategy
zakrpa	patch
dugme	button
nivo	level
pucačina	shooter
protivnički intervju	adversarial interview
sistemska zahtevnost	system requirements
save	sačuvati
otključati	unlock
miš	mouse
veštačka inteligencija	artificial intelligence
čtvorojezgarni	quad-core

Jedan od srpskih ekvivalenata engleske imenice *computer* glasi *računar*. S obzirom na to da se od te imenice danas neuporedivo češće koristi očigledna pozajmljenica iz engleskog *kompjuter*, mnogima će se, u poređenju s njom, na prvi pogled svakako učiniti da je *računar* „izvorno“ srpska reč, ali je ona zapravo takođe nastala pod uticajem engleskog jezika. Značenje srpskog glagola *računati* i sintagme *vršiti proračune* zapravo potpuno korespondira sa značenjem engleskog glagola *to compute*, pa možemo zaključiti da je reč *računar* gotovo savršen ekvivalent engleske imenice *computer*.

Na svakom internet forumu, kao i na pojedinim sajtovima, za pristup sadržaju potrebno je registrovati se unošenjem korisničkog imena i šifre. *Korisničko ime* je gotovo direktan prevod sa engleskog, a u upotrebi se može videti i *ime korisnika* ili samo *korisnik*. *Šifra* je, s druge strane, francuska reč, premda je u francuski jezik došla iz arapskog. U informatici i elektronskim medijima šifra označava 'niz znakova, brojeva i slova kojima se može dobiti pristup nekom kompjuterskom sistemu'. To značenje je pridodato reči *šifra* koja je na taj način, tj. sadržinskom inovacijom (Prčić 2005: 124), postala uvezeni neologizam, odnosno skriveni anglicizam.

Pri snimanju informativnih emisija, producent se katkad nađe u situaciji da nema dovoljno vremena u programu za sav materijal koji su prikupili on i njegovi saradnici. U ovom slučaju, producent mora da odluči koji će prilog skratiti, koji izbaciti itd. Ovaj postupak naziva se *rezanje*, što je nastalo po uzoru na englesko *cutting*. Alternative ovom anglicizmu mogle bi biti domaće reči *skratiti* ili *skraćivanje*.

Kod elektronskih igara i drugih programa vremenom se javlja potreba za poboljšavanjem ili nadogradnjom softvera. Kompanija koja je izradila neki program ima moralnu obavezu da pruži podršku korisnicima tako što će obezbediti *zacrpe* (od engleskog *patch*). Tri su glavna razloga tome. Najčešći su razlog slučajne greške u softveru do kojih je došlo pri kodiranju. Ove su greške poznatije kao *bagovi* (od engleskog *bug*). S razvojem novih modela hardvera softver zatim zastareva, tako da ga korisnici moraju redovno unapređivati. I, na kraju, *zacrpa* može doneti nove opcije i mogućnosti, koje olakšavaju rad sa programom. U srpskom kolokvijalnom jeziku može se, kao malo češća alternativa, čuti ili pročitati i *peč*, a ova reč se u našem korpusu pojavljuje i u nepreoblikovanom obliku, to jest kao *patch*.

Reč *nivo* u elektronskim igrama označava prostornu oblast igre koja čini jedan od njenih delova. *Nivoi* su numerički određeni: prvi nivo, drugi nivo itd. U ovom je slučaju reči koja već od ranije postoji u srpskom jeziku pridodato novo značenje,

koje je prethodno dodato i njenom engleskom ekvivalentu. U kolokvijalnoj upotrebi može se čuti i englesko *level*.

Save je engleski glagol koji izvorno znači *spasiti, sačuvati*, ali je sa porastom popularnosti računara i različitih programa ova reč dobila novo značenje, koje se može definisati na sledeći način: 'elektronski sačuvati podatke pri radu na računaru i time sprečiti njihov gubitak pri prekidu rada'. Srpskom ekvivalentu *sačuvati* takođe je pridodato ovo značenje. Kao alternativa može se često čuti i glagol *sejvovati*.

Quad-core označava koliko jezgara ima neki procesor. Iako se može uočiti i u izvornom, sirovom obliku, reč *čtvorojezgarni* ipak preovladava, najverovatnije zato što poteškoća pri prevodu gotovo da i nema. Manji ili veći broj jezgara označava se takođe anglicizmima: *dual-core, hexa-core* i *octa-core*, kao i odgovarajućim prevedenicama *dvojezgarni, šestojezgarni* i *osmojezgarni*.

Trinaest posto pregledanih primera iz korpusa realizuje se kao skriveni anglicizam.

2.2.3. Sirovi anglicizmi

Sirovi su anglicizmi pozajmljenice koje su preuzete bez ikakvog ortografskog prilagođavanja grafiji srpskoga jezika. One su u sistem srpskog jezika potpuno integrisane semantički i pragmatički, delimično integrisane na morfosintaktičkom i fonološkom planu, dok na ortografskom planu uopšte nisu integrisane. Drugim rečima, ovakvi se anglicizmi pišu u izvornoj grafiji, pa ih usled toga osobe koje ne govore engleski jezik često izgovaraju proizvoljno, odnosno kako najbolje znaju i umeju. Kao što kaže Prčić, „nije sasvim jasno da li se izgovaraju u engleskom originalu, ili prilagođeno srpskom jeziku, ili nekom englesko-srpskom mešavinom“ (Prčić 2005: 122-123).

Ovde takođe treba napomenuti da se u sirove anglicizme ne ubrajaju engleske reči u izvornoj formi koje se u tekstovima na srpskom jeziku jave samo jednom ili nekoliko puta (isp. npr. Prčić 2005: 123).

Tabela 6

Anglicizam	Engleski model
radio	radio
reporter	reporter
insert	(video) clip
slot	slot
USB port	USB port
skin	skin

headset	headset
quicksave/quickload	quicksave/quickload
backup	backup
avatar	avatar
NPC	NPC
overclock	overclock
hard disk	hard disk
singleplayer/multiplayer	singleplayer/multiplayer
reader	reader
chat	chat
gadget	gadget
online/offline	online/offline
internet	Internet
folder	folder

Insert na engleskom znači 'ubaciti', 'staviti nešto u nešto drugo'. U srpskom novinarskom jeziku ovaj izraz označava video-isečak koji služi tome da ilustruje neku vest. Iako su značenja ova dva termina povezana (*insert* se u određenom trenutku ubacuje u emisiju), oni nikako nisu sinonimi, jer bi sinonim za anglicizam *insert* pre bila pozajmljenica *clip* ili *video clip*, budući da je primarno značenje reči *clip* i inače 'seći', pa se tako za izražavanje značenja imenice *insert* u srpskom novinarstvu koristi i reč *isečak*.

Primarno značenje engleske reči *skin* je koža, a u industriji elektronskih igara ona označava tip teksture. Pri tome treba imati u vidu da se vizuelni elementi novijih elektronskih igara uglavnom sastoje od trodimenzionalnih modela i tekstura. Modeli su bezbojni predmeti stvoreni korišćenjem nekog programa koji za to služi, dok su teksture zapravo slika ili skup boja koje se dodaju već napravljenom trodimenzionalnom modelu, kako bi se stvorila iluzija površine željenih karakteristika. *Skin* je jedan tip tekstura, odnosno, preciznije rečeno, *skin* je tekstura trodimenzionalnog modela, koji je pod kontrolom igrača, kao i bilo koja alternativna tekstura tog modela. Drugim rečima, okolina i predmeti koji su statični u elektronskim igrama, odnosno oni nad kojima igrač bar donekle nema kontrolu, ne mogu biti označeni rečju *skin*. Ako trodimenzionalni model koji je pod kontrolom igrača ima samo jednu teksturu (bez ijedne alternative), najčešće se naziva teksturom, jer *skin* u ovom značenju implicira postojanje alternativnih tekstura. Reč *skin* takođe označava raspored boja, slika, linkova i slova u programu ili na internet sajtu, kao i njihove odlike (nijansa boja, veličina i vrsta slova, i tako dalje).

Prilikom rada na računaru nešto se uvek može pokvariti, a korisnik usled toga može izgubiti sve svoje podatke. Da bi se to izbeglo, pravi se *backup*. Ovaj termin

odnosi se na postupak arhiviranja podataka putem kopiranja, obično na eksterni disk, kako bi se u slučaju da se podaci u računaru unište oni mogli povratiti. Što se tiče forme ovog anglicizma, on postoji i u preoblikovanoj očiglednoj varijanti *bekap*. Od ove imenice, uz pomoć domaćeg sufiksa, izveden je i glagol *bekapovati*.

NPC (izgovor u srpskom je identičan engleskom izgovoru: en-pi-si) skraćénica je čiji puni oblik glasi *non-player character*, a kod elektronskih igara označava likove koji nisu pod kontrolom igrača (koji se naziva *PC – player character*). Ova je reč samo jedna u nizu skraćénica koje su u srpski došle iz engleskog, a pripada domenu elektronskih igara. Kada je reč o izgovoru, ove se skraćénice mogu podeliti na tzv. fonetske abrevijature, tj. na inicijalne skraćénice koje se izgovaraju u skladu s fonetskom vrednošću odgovarajućih grafema u srpskom jeziku (*FPS – f-p-s – first-person shooter*, *CS – c-s – Counter-Strike*), na tzv. slovne abrevijature, tj. na inicijalne skraćénice koje se izgovaraju tako što se zasebno imenuje („speluje“) svako slovo (*RPG – er-pe-ge – role-playing game*, *GTA – ge-te-a – Grand Theft Auto*), kao i na slovne abrevijature koje se speluju isto kao i u engleskom jeziku (*NPC – en-pi-si*, *MMO – em-em-o*), i na kraju na fonetske abrevijature koje se izgovaraju prema fonetskoj vrednosti odgovarajućih slova, u jednom dahu, kao da nisu nastale skraćivanjem (*SNES – Super Nintendo Entertainment System*, *MOBA – Multiplayer Online Battle Arena*).

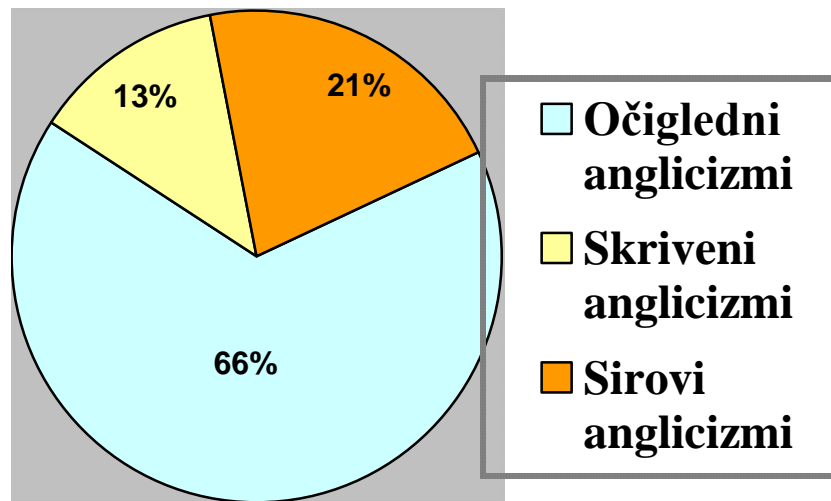
Elektronske se igre po broju igrača dele na dve vrste: na igre za jednog igrača i na igre za više igrača. U našem se jeziku, umesto ovih dugačkih izraza, koriste sirovi anglicizmi *singleplayer* i *multiplayer*, ili njihove ortografski prilagođene pozajmljenice *singleplejer* i *multiplejer*.

Za čitanje elektronskih knjiga već se nekoliko godina unazad koriste tzv. elektronski čitači, za koje postoji i engleski naziv *reader*. Reč *reader* se, naravno, može prevesti kao *čitač*, što je često i slučaj, ali tada može doći do zabune, jer na srpskom jeziku *čitač* označava i spravu kojom se može pristupiti informacijama koje su pohranjene na određenom elektronskom medijumu (npr. DVD čitač, Bluray čitač, itd.). *Reader* jeste elektronski medijum, jer prikazuje informacije s memorijske kartice koja se u njemu nalazi, ali neupućenoj osobi to neće na prvi pogled biti jasno. U upotrebi su obe varijante, ali *reader* se češće koristi.

Reč *internet* očigledan je sirovi anglicizam, koji je već prihvaćen u srpskom, a u govornom se jeziku vrlo često, pogotovo kod mlađih generacija, čuje i skraćeni oblik *net*, pa ako je neko priključen na internet, može se reći da je taj neko 'na netu'.

2.2.4. Rezultati

Što se tiče realizacije anglicizama u srpskom jeziku, među primerima u korpusu 66% realizuje se kao očigledni anglicizam, tako da su pozajmljenice ove vrste, slično preoblikovanim anglicizmima, u svojoj kategoriji brojčano nadmoćne u odnosu na ostale oblike realizacije. Dvadeset jedan procenat pregledanih anglicizama realizuje se kao sirovi anglicizam. Ovakva realizacija može biti posledica najobičnije lenjosti, želje da se stvori pozitivan utisak, ili ubeđenja da je izvorno pisanje engleskih reči u srpskom jeziku elegantnije (Prčić 2005: 157). Iako bi ovakva realizacija trebalo da bude najlakša (jer treba samo prepisati viđenu reč), lako se potkradaju greške na natpisima prodavnica i zanatskih radnji, u nazivima različitih artikala, na bilbordima, plakatima, posterima, na menijima kafića i restorana itd. Preostalih 13% primera realizuje se kao skriveni anglicizam, a razlog te skrivene prirode je u visokom stepenu njihove odomaćenosti.

Slika 2 - Grafički prikaz podele anglicizama po načinu realizacije

3. Zaključak

Na osnovu sprovedene kvalitativne i kvantitativne analize korpusa, anglicizmi iz oblasti informatike i elektronskih medija u ovom su radu klasifikovani prema dva kriterijuma, koje je opisao T. Prčić u knjizi *Engleski u srpskom* (Prčić 2005), a to je prema nastanku i prema realizaciji. Prema nastanku, odnosno načinu na koji je neki anglicizam dospao u srpski, razlikujemo tri tipa pozajmljenica: preoblikovane, prevedene i mešovite anglicizme, dok prema tipu realizacije anglicizmi mogu biti očigledni, skriveni i sirovi.

Preoblikovanjem je u analiziranom korpusu nastalo 82% anglicizama, te se može zaključiti da je to najčešći i u srpskom jeziku najlakši način adaptacije pozajmljenica iz engleskog, barem u oblasti informatičke i medijske terminologije. Prevođenjem je, za razliku od preoblikovanja, nastalo tek deset posto pregledanih anglicizama, ali je važna i činjenica da u korpusu nije primećen veći broj pogrešno ili nezgrapno prevedenih reči i izraza. Mešovitim anglicizama, koji nastaju preoblikovanjem jednog dela reči, a prevođenjem drugog dela, ima najmanje – samo osam procenata, a do mešanja preoblikovanih i prevedenih oblika najčešće dolazi onda kada je preoblikovani deo teško prevodiv, ili je toliko ustaljen u srpskom jeziku da se gotovo smatra domaćom reči, dok je, nasuprot tome, onaj drugi deo preveden baš zato što je bio izuzetno pogodan za prevod. Može se, takođe, povući paralela između podtipova različitih načina klasifikacije, pa će tako preoblikovani anglicizmi najčešće po tipu realizacije biti i očigledni, jer je sâm rezultat preoblikovanja, odnosno preoblikovani anglicizam, lako prepoznatljiv kao anglicizam. Po istom postupku, prevedeni anglicizmi najčešće će se istovremeno ubrajati i među skrivene anglicizme, u zavisnosti od stepena odomaćenosti, odnosno prihvaćenosti prevedenice.

Ovakvi rezultati nesumnjivo ukazuju na to da engleski jezik izuzetno snažno utiče na srpski, a posebno u domenima nauke i tehnike, u našem konkretnom slučaju u oblastima informatike i elektronskih medija. Usled nedostatka termina kojima bi se mogli prevoditi nazivi novih izuma i dostignuća stvara se potreba za njihovim preuzimanjem putem preoblikovanja, a ponekad čak i preuzimanjem bez preoblikovanja, u izvornom obliku. Kako se u ove dve oblasti gotovo svakodnevno javljaju novi izrazi, uticaj engleskog jezika, kao jezika davaoca, na srpski, kao jezik primalac, u narednom će periodu sigurno bivati sve veći, što govori i o značaju ovog rada i ovde prikazanih rezultata.

Literatura

- Boyd, A. (2001). *Broadcast Journalism: Techniques of Radio and Television News* (Fifth Edition). Oxford: Focal Press.
- Bojd, E. (2002). *Novinarstvo u elektronskim medijima : metodi pripreme radio i televizijskih vesti*, prevela Nada Siljanović-Donati. Beograd: Clio.
- Chapman, J. and M. Kinsey (eds.). (2009). *Broadcast Journalism: A critical introduction*. London and New York: Routledge.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom: poreklo – razvoj - značenje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Prčić, T. (2005). *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.
- Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. (1982). Novi Sad: Matica srpska (skraćeno: RMS).
- ScreenFun*. (2007-2012). Novi Sad: Color Press Grupa.
- Svet kompjutera*. (2010-2011). Beograd: Politika a.d.
- Weinreich, U. (1953). *Languages in contact*. New York: Linguistic Circle.

Abstract

ENGLISH LOAN WORDS IN SERBIAN TERMINOLOGY OF IT AND ELECTRONIC MEDIA

This paper presents the influence of the English language over Serbian, specifically in the area of IT and electronic media. Seeing as how a great number of Serbian words concerning these two domains are, in fact, of English origin due to the lack of adequate Serbian counterparts, numerous English loan words are used in an increasingly frequent manner. The subject matter of this paper is the contrasting of terms and phrases related to the fields of IT and electronic media, their classification in line with linguistic criteria, as well as the assessment of the level of influence the English language exerts in the process of creating neologisms in Serbian. The paper adopts a synchronic approach, as the research in question concerns modern-day language and terms. The content of the assembled corpus has been classified according to the method of creation and realization in the Serbian language, and keeping in mind the advances domestic and foreign linguists have achieved in the field of the languages in contact theory. Contrastive analysis of Serbian terms and their English counterparts was the chosen method of research. The purpose of this paper is presentation of the English language's influence over Serbian regarding the nature of terminology used in informatics and electronic media.

Key words: IT, electronic media, the Internet, contact linguistics, English loan words.